

články

Z dejín ľudového liečiteľstva na Slovensku: František Madva (1786 – 1852)

Nora Malinovská

Fenomén ľudového liečiteľstva na Slovensku tvorí dôležitú súčasť kultúrneho dedičstva nášho národa. Avšak, významné postavy našich dejín, ktoré svojím poznaním a dielom obohatili slovenskú historiografiu v tejto oblasti, sa postupne vytrácajú z povedomia, či živej historickej pamäti Slovákov. Navyše, súčasné obdobie technologickej a virtuálnej reality systematicky odvádza človeka od jemu prirodzeného prostredia – prírody, ktorej bohatosti a pestrosti pomaly ale isto prestávame taktiež rozumieť. Aj preto je osožné a pre niekoho možno aj inšpiratívne oživovať tento odkaz nositeľov našej slovenskej „prírodnej“ ľudovej pamäti.

Ľudové liečiteľstvo pramenilo zo životných skúseností našich predkov, ktorí oddávna žili v úzkom prepojení s prírodou a využívali silu i liečivé účinky jej základných prvkov, najmä rastlín, minerálov, vody a svetla. Dlhú dobu toto ich poznanie predstavovalo jedinou a aspoň čiastočne účinnú zbraň proti rôznym chorobám, epidémiám, úrazom či nešťastiam. Tradične sa takáto „etnomedicína“ pretavovala v konkrétne výsledky v rukách tisícok bylinkárov a mastičkárov, v našom prostredí sa k nim pripojili i turčianski olejkári, ktorých remeslo dalo vznik európskemu ľudovoliečiteľskému špecifiku – olejkárstvu.¹

V nasledujúcich riadkoch si predstavíme jedného z najvýraznejších reprezentantov slovenského ľudového liečiteľstva 19. storočia, Františka Madvu, ktorý ako katolícky farár v Nitrianskom Rudne po celé štvrtstoročie nezištne rozdával svoje rady stovkám a tisícom chorých, prichádzajúcich k nemu z celej monarchie.

Prehľad prameňov

František Madva nebol nikdy sám literárne činný, a tak sa hlavnými zdrojmi informácií o jeho živote a liečiteľskom umení stávajú zápisky a listy jeho priateľov

¹ Pozri napr. HROZIENČÍK, Jozef. *Turčianski olejkári a ich osudy*. Turčiansky Sv. Martin: Muzeálna spoločnosť, 1939, 13 s.; HROZIENČÍK, Jozef. *Turčianski olejkári a šafraníci*. Bratislava : Tatran, 1981, 172 s.; JUNAS, Ján. *Lekári a spoločnosť v 19. storočí na Slovensku*. Martin : Osveta. 277 s.

či paradoxne nepriateľov, najmä z radov lekárov, ďalej memoáre a opisy ciest jeho pacientov, ako aj dobové správy v novinách.²

Základným dielom o živote a pôsobení Františka Madvu v Rudne je kniha Lajosa Arányiho,³ profesora patológie lekárskej fakulty peštianskej univerzity, ktorú napísal na základe svojho niekoľkodňového pobytu u Madvu v Rudne.⁴ Ďalšie cenné údaje sa nachádzajú v memoároch Józsefa Szinnyeiho, riaditeľa knižnice uhorského národného múzea v Budapešti, ktorý v roku 1844 ešte ako chlapec navštívil Rudno.⁵ Svedectvá z autopsie, týkajúce sa najmä posledných rokov života Františka Madvu, zachytáva spomienkový zborník tematicky zameraný na život a dielo tohto nitrianskeho kňaza.⁶

Odkazy na Fraňa Madvu nachádzame aj v slovensky písaných prameňoch, napríklad v korešpondencii Ľudovíta Štúra⁷ a Jána Hollého,⁸ ako aj v diele Jána Francisciho⁹ a Jozefa Škultétyho¹⁰. V neposlednom rade dôležitým dobovým materiálom sú aj noviny a časopisy, ktoré neraz prinášajú zaujímavé informácie, dopĺňajúce portrét Františka Madvu.¹¹

Život a dielo Františka Madvu

František Madva sa narodil 14. septembra 1786 v Skalici v rodine čižmára Ondreja a matky Kristíny, rod. Šedej. Ako 10-ročného sa ho ujali skalickí Milosrdní bratia, ktorí ho podporovali v rozvíjaní jeho hlavnej záľuby – zbieraní a triedení liečivých bylín.¹² V ich

² Prehľad prameňov pozri aj GERGELYI, Otomar. František Madva. In *Horná Nitra – Vlastivedný sborník II*. Banská Bystrica : Stredoslovenské vydavateľstvo, 1965, s. 194.

³ Lajos Arányi-Lóštajner (1812 – 1887) pochádzal z Komárna, štúdium filozofie a medicíny absolvoval v Pešti. Pôbil na peštianskej lekárskej fakulte a zároveň bol členom Uhorskej akadémie vied. Pozri GERGELYI, Otomar. František Madva (1786 – 1852). In *Vlastivedný časopis*, 1968, č. 3, s. 136.

⁴ Pozri ARÁNYI, Lajos. *Rudnó és lelkesze 1844 és 1845 ben, meg még valami : többi közt a' mai magyar zsidó is*. Pesten : Emich, 1846, 223 s. Dostupné aj na internete: <<https://archive.org/details/rudnsllelkeszesbe00argoog>>. V tejto knihe je zachovaný aj jediný autentický portrét Františka Madvu, ktorý sa nachádza na Arányiho rytine panorámy Nitrianskeho Rudna.

⁵ Bližšie pozri DÔNČOVÁ, Zlata. *Divotvorný lekár z Rudna*. Bratislava : Mladé letá, 1972, 121 s.

⁶ *Nyitra és környéke képes Albuma*. Ed. Kelecsényi, Joseph. Pesten, 1854.

⁷ *Listy Ľudovíta Štúra III*. Ed. Jozef Ambruš. Bratislava : SAV, 1960, passim.

⁸ *Korešpondencia Jána Hollého*. Ed. Jozef Ambruš. Martin : Matica slovenská, 1967, passim.

⁹ FRANCISCI, Ján. *Vlastný životopis*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1956, passim.

¹⁰ ŠKULTÉTY, Jozef. *Dielo 2. Z dejín slovenskej literatúry*. Ed. Michal Kocák et al. Martin : Matica slovenská, 1985, 408 s.

¹¹ V prvom rade sú to nekrológy, ktoré priniesli *Slovenské noviny* (1852, č. 104, s. 413-414), *Cyryll a Method* (roč. 1, 1852, č. 37, s. 302-303), ďalej obsahly trýchlospev od Humilia Kianičku v *Katolíckych novinách* (1852, č. 40, s. 107-110), ako aj dlhší článok od Viliama Paulinyho-Tótha v *Sokole* (roč. 1, 1862, č. 8, s. 250-253). Táto životopisná črta od V. P.-Tótha bola neskôr uverejnená aj v *Slovenskej čítanke* Emila Černého, ako aj v zborníku Jána Bežu *Spomínajme a nasledujme dobré príklady slávnych mužov a žien*.

¹² Často sa ako „učiteľ botaniky“ malého Fraňa spomína rehoľný brat Anastázus, ktorý mu mal darovať vzácny herbár (*Nomenklátor pružinský*). MIKUŠ, Milan. Rudniansky divotvorný lekár. In *Chránené územia Slovenska*, roč. 10, 1988, s. 94-95.

lekárni sa učil spracovávať rastliny, poznávať a pripravovať lieky.¹³ Európa sa v tom čase zmietala vo víre napoleonských vojen, ktoré zasiahli aj naše územie. V skalickom kláštore bol zriadený vojenský lazaret, kde sa mladému Fraňovi naskytla príležitosť pomáhať pri ošetrovaní ranených, rezať rany a asistovať pri pitvách.¹⁴

Mestskú ľudovú školu i nižšie triedy gymnázia vychodil v rodnej Skalici¹⁵ a ako 14-ročný odchádza k svojmu strýkovi Jozefovi Šedému, nitrianskemu kanonikovi, ktorý ho v školskom roku 1801/1802 zapísal do prvej triedy nitrianskeho piaristického gymnázia.¹⁶ Ďalšie triedy gymnázia potom navštevoval v Komárne, odkiaľ na žiadosť rodičov odišiel a nasledujúci rok a pol strávil ako učeň u kupca. Gymnaziálne štúdiá napokon dokončil v Bratislave a Nitre.¹⁷ Pretože štúdium medicíny bolo veľmi nákladné, rozhodol sa pre teológiu. V roku 1805 vstúpil v Nitre do kňazského seminára, kde bol aj o šesť rokov neskôr vysvätený za kňaza.¹⁸

Po ukončení teologických štúdií pôsobil ako kaplán v Trenčíne. Zároveň, s vervou jemu vlastnou, zahĺbil sa do samoštúdia botaniky a všetok voľný čas venoval zbieraniu a skúmaniu rastlín. Nadobudnuté poznatky ako aj vrozený jemnocit pre holistické nazeranie na zdravie človeka začal po prvýkrát zužitkovať práve tu pri liečení svojich farníkov. Po dvoch rokoch bol preložený do Predmiera a odtiaľ jeho kroky smerovali do neďalekej Nemšovej.¹⁹ V rokoch 1818 až 1822 bol správcom fary v Trenčianskych Tepliciach, kde sa mu otvorili nové možnosti v rozvíjaní svojej záľuby. Trenčianske Teplice boli známym

¹³ „Dobrodienie toto ostatne chlapec obratný hojne odmieňal velebnému rádu Milosrdných, bo v lekárni jako laborant veľmi pilne a spoľahlive pracoval.“ PAULINY-TÓTH, Viliam. Fraňo Madva. In *Sokol*, roč. 1, 1862, č. 8, s. 251.

¹⁴ „Dedinská doba života jeho padla do tých smutných časov, keď prvné francúzske vojny zúriť začali. Následkom týchto smutných bojov bylo i mnoho ranených vojakov do skalickej nemocnice milosrdných bratov dovezeno, áno i v mešťanských domoch, pre nedostatok miesta, opatrovano. V týchto žalostivých okolnostiach prebudila sa v Madvovi našom tá činnosť ducha, ktorá eskôr nie len tisícim a tisícim z telesných neduhov pomohla, lež i menu jeho česť a slávu vydobyla... tak sa učil rozličné choroby a rany poznávať, což bystrého ducha jeho tak zajímalo, že celý čas, který mu školské povinnosti slobodný zanechaly, v nemocnici kláštora milosrdných strávil, nemocným lieky podával, áno bez vsetkej ostudy alebo ohnusenia i ťažké rany v čas lekarského prehľadania obvažoval, a tak vždy viac a viacej povahu ľudského tela poznávať sa naučil.“ ČILLÍK, Imrich. František Madva. In *Slovenské noviny*, 1852, č. 104, s. 413.

¹⁵ Jeho spolužiakom na skalickom gymnáziu bol aj Ján Hollý. *Korešpondencia Jána Hollého*, ref. 8, s. 365.

¹⁶ Jozef Šedý, brat Františkovej matky, ho finančne podporoval počas celých štúdií, lebo mnohopočetná rodina Madvovcov (6 detí) nebola veľmi majetná. Pozri PAULINY-TÓTH, ref. 13, s. 251.

¹⁷ „Po dokonaných v Skalici, potom ale v Nitre a Komárne nižších školách, na žiadosť svojich milosrdných rodičov stavu kupeckému sa odovzdal. Medzi tým „človek mieni, pán Boh mení!“ – Lebo keď pol druhu roka jako učeň strávil v kupectve, náramnej túžbe ducha svojego po vyššej známosti učinil za dosť; ponevač opustiv kupecký stav do škol prešporských sa navrátil.“ *Cyrill a Method*, roč. 1, 1852, č. 37, s. 302.

¹⁸ „Po dokonaných školách nižších prijatý bol dňa 26. októbra 1805 v Nitre medzi chovancov tamejšieho semáničstva, kde i filosofiu i theologiu s veľkou pochvalou dokončiac, v roku 1811 od pobožnej pamiatky biskupa nitrianskeho Jozefa Klucha za kňaza vysvätený bol.“ PAULINY-TÓTH, ref. 13, s. 251.

¹⁹ František Madva pôsobil ako kaplán v Predmieri v rokoch 1813 – 1815 a v Nemšovej v rokoch 1815 – 1818. MIKUŠ, Milan. *František (Fraňo) Madva (1786–1852): Rímskokatolícky kňaz, botanik, ľudový lekár, národný buditeľ a ľudomil. K 210. výročiu narodenia*. Nemšová : Mestský úrad Nemšová, 1996, s. 26-28.

kúpeľným mestečkom, kam každoročne prichádzali stovky chorých. Vďaka priateľstvu s miestnym kúpeľným lekárom sa Františkovi Madvovi dostalo nielen mnoho odborných rád a debát ale aktívne sa zapájal do diagnostikovania a liečenia pacientov. V tomto období sa začal intenzívne venovať aj štúdiu medicíny.²⁰

Po štyroch rokoch pôsobenia v Trenčianskych Tepliciach odišiel František Madva do Nitrianskeho Rudna, ktoré sa na dlhé desaťročia stalo jeho novým domovom.²¹ S touto nevelkou hornonitrianskou dedinou bolo spojené nové obdobie Madvovho života, počas ktorého samostatne rozvíjal a uplatňoval svoje liečiteľské umenie. Okrem poskytovania zdravotnej starostlivosti, učil obyvateľov Rudna aj hygiene a správnej životospráve. Rázne vystupoval proti alkoholizmu a uzatváraniu manželstiev v príliš mladom veku.²²

Spočiatku liečil iba svojich farníkov, no postupne sa chýry o jeho neobyčajných úspechoch začali šíriť aj za hranice chotára a za Madvom prichádzali ľudia z celej monarchie, ba aj z odľahlých kútov Európy.²³ Keďže okrem rodnej slovenčiny ovládal aj maďarský, nemecký a latinský jazyk, mohol bez prekážok vyšetrovať pacientov rôznej škály národností.²⁴ Madvova popularita vyhľadávaného ľudového lekára a bylinkára bola však trňom v oku mnohých lekárov a lekárnikov, ktorí ho vyhlasovali za šarlatána. Na základe takýchto tlakov vyslala peštianska Lekárska komora v roku 1845 do Rudna už spomínaného doktora Lajosa Arányiho, aby podal pravdivý obraz o Madvovej činnosti. Dielo *Rudnó*

²⁰ „Teraz už krom botanických knih aj iné lekárske spisy sebe kupovať počínal, a čítanie a študovanie jich mu bolo zábavou jedinou, zábavou najmilšou. V truhlinách jeho už tuná o nezavela tak ďaleko postúpil, že nezdravých host'ov teplických s veľmi dobrým prospechom liečeval, a chýr jeho host'ami trenčanskými roznášaný po svete, šíril sa zo dňa na deň viac a viac.“ PAULINY-TÓTH, ref. 13, s. 252.

²¹ V roku 1822 bol František Madva menovaný za správcu farnosti v Nitrianskom Rudne a v rokoch 1822 až 1850 tu pôsobil ako farár. Pozri *Cyrill a Method*, ref. 17, s. 302.

²² František Madva bol presvedčený, že uzatváranie manželstva v nezrelom veku (14-ročné dievčatá a 16 až 18-roční chlapi) sa výrazne podpisuje pod celkový nezdravý telesný a duševný stav obyvateľstva Nitrianskeho Rudna. Z tohto dôvodu v rokoch 1836 až 1838 adresoval niekoľko listov biskupskému úradu v Nitre s prosbou o navýšenie vekovej hranice potrebnej k právoplatnému uzavretiu manželstva na 20 rokov (podľa vtedy platných cirkevných zákonov bol stanovený najnižší prípustný vek u mladuchy na 14 rokov a u ženicha na 16 rokov). Snahy Františka Madvu nenašli odozvu, naopak, stretli sa s tvrdou kritikou až výsmechom od nitrianskych cirkevných hodnostárov. Pozri GERGELYI, ref. 2, s. 192-193.

²³ „Ostrovtipnosť, a skúsenosť jeho ukázala sa o nedlho v najjasnejšom svete a meno „slovenského kňaza“ ozívalo sa vo všetkých krajinských rečach od Sávy ku Tatrám, od Moravy ku Maruši. Okolo roku 1840 meno Madvové už takej povesti došlo, že celý deň v zime v lete, vysýchaním chorých trávil, ktorí sa do tichej dedinky Rudného dostavili...“ Pozri *Cyrill a Method*, ref. 17, s. 302. „K nemu chodievali / rozličné národy... Z celého Mocnárstva / nášho Rakúskeho, / Ano i z Wladárstva, / mocného Ruského; / ...Tak že sa náš národ / slovenský čudoval, / Keď k nemu jako lod, / po ceste weslowal: / Prajza, i Bábora / uňho bolo widieť, / Aj lud od Zátora / počal uňho sedieť, / Čech a Sedmohradčan / s ním bol každodenný, / I ... Angličan tenko oblečený, / ... I Serbi bradatí / pásom opásaní / Naši tiež magnáši / dobre zawiazaní...“ Pozri KIANIČKA, Humilius. Truchlo-Spew na smrť Františka Madvy. In *Katolícke noviny*, 1852, č. 40, s. 109.

²⁴ „Veru v srediňom Rakúsku málo ľudí bude, ktorým by meno tej malej, chudobnej, no kroz Fraňa Madvu ďaleko široko preslávenej dedinky, známe nebolo. Juhoslovania požehnávajú meno jeho, po dnes spomínajú „popa rudnianskoga“, ba i hen vo Viedni veľa ľudí rozprávajú „vom Rudneor Wunderdokter“ i v Debrecine po dnes nezabudli „a hires rudnoi papot“.“ PAULINY-TÓTH, ref. 13, s. 250.

*és lelkésze (Rudno a jeho farár),*²⁵ ktoré vzišlo z toho dvojtyždňového pobytu, je najkomplexnejším svedectvom o liečiteľskej a osvetovej činnosti Františka Madvu v Rudne. L. Arányi v nej zaznamenáva nielen priebeh jednotlivých vyšetrení a spôsoby liečby, ale opisuje aj bežný život rudnianskeho farára a miestneho obyvateľstva.

Diagnostikovanie a spôsoby liečenia

Dostať sa k „divotvornému“ farárovi Madvovi nebolo vôbec jednoduché. Samotná cesta do Rudna bola náročná, no to vraj nebolo nič v porovnaní s tým, čo čakalo na návštevníkov v samotnom Rudne, ktorým sa tiahli nekonečne dlhé zástupy chorých. Podľa svedectiev Lajosa Arányiho či Viliama Pauliny-Tótha v lete začínal Madva prijímať ľudí už od štvrtej hodiny rannej a pracoval až do noci. Denne takto vyšetřil od 60 do 100 pacientov, v zime o čosi menej.²⁶ Spôsob, akým František Madva vyšetřoval, bol netradičný, išlo o tzv. *irisdiagnostiku*, neinvazívnu metódu diagnostiky, pri ktorej sa skúma reflexná zóna dúhoviek, zreničiek a očného bielka pacienta. Zvyčajne sa pacienta nič nevypytoval, len skúmal jeho oči, všimal si škvrny, značky, pigmentové a patologické zmeny na dúhovke²⁷ a na základe takéhoto dôkladného zmapovania oka stanovil diagnózu.²⁸ V prípade pochybností prezrel ešte jazyk chorého, končekmi prstov mu poklepal po hrudi i chrbte a nakoniec skontroloval pulz.²⁹ Niekedy sa pýtal na vonkajšie zdravotné problémy, lebo tie sa nedali vyčítať z očí. Potom napísal recept a pripojil zopár rád.³⁰ Najpresnejšie F. Madva diagnostikoval nervové

²⁵ Pozri ref. 4.

²⁶ „...fara rudnianska – zvlášte v lete – nachodila sa od 4-tej od rána až do 10-tej do večera jako v najtuhšom obležení; ľudia vadili a bili sa o kus miesta tisknúc sa ku dverom farským, a mnohí veľaraz 5-6 dní ztráviť museli, vylihujúc pod holým nebom, pokým dostali sa k cieľu dlhej púti svojej, k lekárovi rudnianskemu.“ PAULINY-TÓTH, ref. 13, s. 252; ARÁNYI, ref. 4, s. 14-27.

²⁷ Metóda *irisdiagnostiky* je známa už od staroveku. Zameriava sa na detailnú analýzu všetkých zmien v oblasti dúhovky a na jej základe je terapeut schopný rozpoznať vznikajúcu chorobu skôr než vypukne. Každý časti ľudského tela a každému orgánu zodpovedá na dúhovke presne vydelené miesto (tzv. orgánové pole) a v prípade choroby určitého orgánu dochádza k zmenám práve v tej-danej časti orgánového poľa. Bližšie pozri napr. <<http://www.iris-diagnostika.sk/>>.

²⁸ Takýto neštandardný postup vyšetřovania prirodzene vyvolával v odborných kruhoch pochybnosti a nedôveru. Mnohokrát F. Madvu vyhlasovali za podvodníka, či šarlatána, snažiac sa ho zdiskreditovať rôznymi spôsobmi (napr. prichádzali za ním simulujúci pacienti i z radov diplomovaných lekárov). Najznámejšia je historka o dvoch Prešporákoch, ktorí pretvarujúc sa, došli do Rudna vo veľkých bolestiach. František Madva ich prezrel a vypísal im recepty, ktoré zapečatené adresoval lekárni v Topoľčanoch. Lekárnik De Grach po prečítaní receptov poslal týchto dvoch mladých mužov na hodinku sa poprechádzať, lebo vraj musia pripraviť lieky. Keď sa vrátili, čakalo ich prekvapenie – veľká misa halušiek a pivo. Recept museli vyplatiť a s hanbou odišli domov. PAULINY-TÓTH, ref. 13, s. 252.

²⁹ V záznamoch L. Arányiho nachádzame podrobné opisy jednotlivých vyšetření a prípadov, ako napríklad: „Pulz ohmatával pri koreni ucha, pri brade, na krku, žlazy na prsiach, pod pazuchou, na krku. Na chrbte načúval tlkot srdca.“ ARÁNYI, ref. 4, s. 37; DŇONČOVÁ, ref. 5, s. 80-81.

³⁰ Recepty Františka Madvu prijímali v troch lekárnach – v Prievidzi, Topoľčanoch a Bánovciach nad Bebravou. Zo začiatku dával vlastné recepty, no neskôr si nitrianski doktori, ktorí jeho činnosťou prichádzali o desiatky a stovky pacientov, vymohli od župného predstavenstva zákaz vyhotovovania liekov na základe Madvových

ochorenia, skrofulózu (tuberkulóza krčných lymfatických uzlín), očné a pľúcne choroby, ochorenia pečene a sleziny, hemoroidy a pod. Naopak, problémy s určením diagnostiky mal v prípade srdcových a pľúcnych chorôb, ako aj pri všetkých vonkajších kožných chorobách (vyrážky, vredy).³¹

Po základnej diagnostike zdravotného stavu pacienta nasledovalo určenie spôsobu liečby. Aj v tejto oblasti František Madva značne predbehol svoju dobu, používajúc mnohé novátorské, no veľmi účinné metódy. Základom akejkolvek jeho liečby boli prehánadlá, pudidlá, prostredníctvom ktorých sa dôkladne prečistil organizmus chorého, odstránili z tela jedy, škodliviny a nestrávené zvyšky potravín.³² Po takejto očiste prišli na rad liečivé bylinky, ktoré sám pestoval vo farskej záhade a na roli za dedinou. Pripravoval z nich čaje, masti, extrahoval tinktúry, takisto však namiešaval i náročnejšie liečivá.³³

Okrem spomínaného využíval František Madva tiež iné priekopnícke postupy liečenia, vďaka ktorým je považovaný za jedného zo zakladateľov dietológie a vodoliečby na Slovensku. V mnohých dobových periodikách ho nazývali „slovenským Kneippom“.³⁴ Nevyhýbal sa ani menším chirurgickým zákrokom. Najväčšie úspechy mal pri liečení kožných (vredy, fistule, kožné zápaly) a očných (zákaly) chorôb, pľúcnych, reumatických a nervových ochorení, epilepsie, hluchoty a hemoroidov. Na druhej strane, menej priaznivé výsledky mal v prípade liečenia ženských chorôb. Podľa dochovaného Arányiho svedectva, František Madva pristupoval ku každému pacientovi s trpezlivosťou, ochotou i ostrovtipom a intuitívne vždy vedel odhadnúť, aký spôsob komunikácie zvoliť. Dôležité je poznamenať, že značná časť úspechu akéhokoľvek liečenia tkvela a tkvie aj vo viere pacienta v sebauzdravenie a v dôvere k lekárovi. A v tomto smere mal František Madva pevnú pozíciu – bol farárom a zároveň aj vnímavým psychológom s reputáciou úspešného, až zázračného uzdravovateľa.

receptov, takže odvtedy mohol svojim pacientom dávať len kópie receptov diplomovaných lekárov. GERGELYI, ref. 2, s. 200.

³¹ Pozri ARÁNYI, ref. 4, passim; GERGELYI, ref. 2, s. 198.

³² Predpisoval slabšie, stredné, ale aj veľmi prudké prehánadlá (drastiká) rastlinného alebo aj nerastného pôvodu. Pozri GERGELYI, ref. 2, s. 196-197. Takisto ARÁNYI, ref. 4, passim.

³³ L. Arányi opisuje zloženie Madvových najčastejšie predpísaných liečiv, zvlášť vyzdvihujúc jeho bylinné špeciality – Priedivzký prášok (Pulvis Prividiensis), Rudniansku masť (Unguentum Rudnense) a Rudnianske pilulky (Pilulae Rudnensis), ktoré by rád aplikoval aj v odbornej medicíne. Pozri ARÁNYI, Lajos, ref. 3, s. 54-77, passim.

³⁴ O Madvovej vodoliečbe sa zachovalo iba niekoľko lakonických záznamov u L. Arányiho či Józsefa Szinnyeiho. Madva si kúpil za dedinou kus neobrobenej zeme, ktorú dal ohradiť. Vysadil tu aj stromy, liečivé byliny a postavil drevený domec. Pozemkom pretekal horský potok Rokoška, popri ňom rozostavil sudy na vodu, drevené budy s kaďami prichystanými na kúpeľ a šiatre s ležadlami. Vodoliečbu aplikoval pacientom trpiacim na rôzne nervové choroby. Predpokladá sa, že základ tejto metódy spočíval v liečbe šokom, kedy studenú až ľadovú vodu striedal vodou teplou. Pozri DŇONČOVÁ, ref. 5, s. 65-66, 80 a 100; takisto ARÁNYI, Lajos, ref. 4, passim.

Známí pacienti Františka Madvu

Do Nitrianskeho Rudna prichádzali často aj vzácní pacienti. Navštívil ho aj známy maďarský prozaik Imre Madách,³⁵ básnik János Arany, Lajos Kossuth, maďarský vedec József Szinnyei i nitriansky biskup Imrich Bende. František Madva bol lekárom aj štúrovej generácie, osobne sa poznal s Ľudovítom Štúrom. Dňa 10. augusta 1847 po tatrínskom zasadaní v Čachticiach ho navštívil aj chorľavý Ctiboh Zoch, Ján Francisci-Rimavský, August Horislav Škultéty a Ondrej Hodža.³⁶ V korešpondencii Ľudovíta Štúra sa niekoľkokrát stretávame s menom Františka Madvu, ktorého spomína v súvislosti s liečením svojho chorvátskeho priateľa Dragutina Kušlana.³⁷ Z príslušníkov staršej generácie slovenských národovcov liečil Jána Hollého.³⁸

Posledné roky

František Madva bol národne orientovaný a mal kontakty s poprednými osobnosťami slovenského národno-obrodeneckého hnutia. Od roku 1845 bol aktívnym členom spolku Tatrín.³⁹ V revolučnom meruôsmom roku sa aj on dostal pre svoje národné cítenie do nemilosti. Po potlačení revolúcie nasledoval prísny policajný režim, ktorý zastavil aj prílív chorých do Nitrianskeho Rudna. Vyčerpaný a sklamaný sa v roku 1850 dobrovoľne vzdal rudnianskej fary a uchýlil sa na odpočinok do neďalekých Nitrianskych Sučian.⁴⁰ Začiatkom

³⁵ I. Madách bol v Rudne v roku 1843. Opis tejto cesty, ako i stretnutie s Madvom zachytáva vo svojich listoch matke a priateľovi. Madách trpel reumatickými, pľúcnyimi a srdcovými problémami a František Madva mu odporučil, aby sedem týždňov nikde necestoval a ostal vo svojom byte. Zároveň mu upravil pitný režim. JUNAS, Ján. František Madva – významný ľudový lekár. In *Svet vedy*, 1970, č. 6, s. 337.

³⁶ Ján Francisci túto udalosť zaznamenáva vo svojom *Vlastnom životopise*: „V Čachticiach dohovorili sme sa viacerí, ktorí poberali sme sa domov na horné strany, že pôjdeme do Uhrovca navštíviť Štúrových rodičov a odtiaľ do Rudna k farárovi Madvovi, v ten čas vychýrenému i zďaleka hľadanému lekárovi, s ktorým chorľavý Ctiboh Zoch chcel poradiť sa a lieky si vypýtať. [...] V Rudne navštívili sme Madvu. Ctiboh Zoch sa s ním radil o svojich neduhoch. Madva ho preskúmal, predpísal mu akési lieky, radil piť dobrú tokajčinu a zakázal mu fajčiť. Potom Madva pozoroval každého v prítomnosti všetkých, zvlášte z tváre a z očí usiloval sa uhádnuť zdravotný stav. Mne prizeral sa do tvári a do očí a povedal: „Vám len zlaté oriešky chybia.“ FRANCISCI, ref. 9, s. 135-136.

³⁷ „Jesi li bolestan da si posětio Madvu? Ljudi ovdě su mi to pripovědali.“ [„Chorý si azda, keď si navštívil Madvu? Tu mi ľudia o tom rozprávali.“] List Ľudovíta Štúra Dragutinovi Kušlanovi. *Listy Ľudovíta Štúra III.*, ref. 7, s. 61 a 187.

³⁸ „Krem toho prišlo lúpaní aj na ruky, čo predtím nikdá nebolo. Nad to trápí mňa včil žlč, napína ráno, a predca veru nechce vjíť. To je predchodec šľaku, jak já mislím a jako aj ten znamenitý lekár, rudňanský farár p. Madva mi odkázal.“ List Jána Hollého Martinovi Hamuljakovi z 12. augusta 1845. *Korešpondencia Jána Hollého*, ref. 8, s. 188.

³⁹ „Tatrín sa veľmi rozmáha. Náš Madva je už tjež jeho údom s 10 zl. str. na rok...“ List Ľudovíta Štúra Michalovi Miloslavovi Hodžovi. Pozri *Listy Ľudovíta Štúra III.*, ref. 7, s. 45.

⁴⁰ „Roku 1850 zunavené mnohými prácami v službe človečenstva telo Madvy slabnúť počalo; z tej príčiny zloživ dobrovoľne farársky úrad svoj, do Sučian (nitrianskych) na pokoj sa odobral, kdež ale predca všemu radu a pomoc hladajúcim ochotne slúžol.“ *Cyrill a Method*, ref. 17, s. 303. Takisto: „Roku 1850 – trudovinami

augusta 1852 sa jeho zdravotný stav výrazne zhoršil a o pár týždňov, 20. augusta zomrel.⁴¹ Pochovali ho v Nitrianskych Sučanoch a až v roku 1895 mu nitriansky biskup Imrich Bende, ktorého kedysi vyliečil z tuberkulózy, dal z vďaky postaviť pomník.

Liečiteľskú štafetu po Františkovi Madvovi prevzal jeho „žiak“ František Bulla, ktorý od roku 1847 vypomáhal ako kaplán v Nitrianskom Rudne. František Bulla⁴² vraj získal Madvovu bohatú lekársku a botanickú knižnicu a po celý život úspešne liečil Madvovou metódou, ako aj jeho receptúrami.

Epilóg

František Madva liečil ako ľudový lekár a farár rany na tele i duši zároveň. Tento náš slovenský priekopník alternatívnej medicíny, bylinkár, ovocinár, včelár a botanik v jednej osobe sa počas celého svojho života tešil obrovskej popularite, no napriek tomu ostával vždy skromný a nezištne pomáhal všetkým, ktorí ho o pomoc požiadali. Slová V. Pauliny-Tótha sú toho svedectvom: *Madva bol človek nesmierne bystroumný, pilný a pracovitý, pri tom tichý, statočný a národu svojmu od jakživa úprimne oddaný.*

From the History of Folk Medicine in Slovakia: František Madva (1786 – 1852)

The following paper focuses on the life and achievements of František Madva, a parish priest and at the same time one of the most interesting and significant Slovak national healers of the 19th century. He was highly renowned for his precise and far above professional diagnosis and healing methods by thousands of patients. The core of all his applied treatments was a laxative therapy, which was followed by the herbal and hydro therapies. Thanks to his wide knowledge of medicine and botanics, he reached unbelievable results and his reputation spread even behind the boundaries of the monarchy.

Keywords: František Madva (1786 – 1852), folk medicine, healer, Hungary, Slovakia, 19th century

http://www.fphil.uniba.sk/index.php?id=historia_nova

MALINOVSKÁ, Nora. Z dejín ľudového liečiteľstva na Slovensku: František Madva (1786 – 1852). In *Štúdie (ne)dávnych čias*. Historia nova 8. [online] Bratislava : Stimul, 2014, s. 87-94. Dostupné na internete: <http://www.fphil.uniba.sk/fileadmin/user_upload/editors/ksd/Hino8.pdf>

prácami vyčivený, na klepanie srdca trpiac – zanechal faru rudniansku a odobral sa na pokoj do blízkej dedinky Sučian, kde si malý, potrebám svojim primeraný domček kúpil...“ PAULÍNÝ-TÓTH, ref. 13, s. 253.

⁴¹ „Na počiatku mesiaca Augusta upadnul do horúčky, ktoráž i po tritýdňovej nemoci d. 20-teho Aug. večer o 6 hod. drahému životu jeho koniec učinila, keď ešte dňom predtým pomoc u neho hladajúcim predpisoval. Konec života jeho byl jako sám život; pokojne odovzdal ducha svojeho do rúk božích, znajúc, že smrti každý lekár ustúpiť musí.“ *Cyryll a Method*, ref. 17, s. 303. V. Pauliny-Tóth udáva, že František Madva zomrel na hlavničku (vírusová, akútna katarálna horúčka, ktorá sa vyskytuje najmä u dobytky). PAULINY-TÓTH, ref. 13, s. 253.

⁴² „Oproti z druhej strany rieky Turca, Svätá Mara mala za farára Fraňa Bullu, v lekárstve povestného učeníka Madvu z Nitrianskeho Rudna...“ Pozri ŠKULTÉTY, ref. 10, s. 488.

jubileá

Životopisný náčrt k 195. výročiu narodenia Eugena Geromettu (1819 – 1887)

Tomáš Adamčík

Taliansky znejúce priezvisko *Gerometta* nie je v slovenskom prostredí bežné. Pre niektorých znalcov regionálnych dejín „dlhého“ 19. storočia predstavujú mená *Eugen* a *Ján (Miloslav) Gerometta* postavy národnokultúrnych pracovníkov, u obyvateľov Bytče, Žiliny a Veľkej Lovče zas evokujú miestne uličné názvy. Napriek tomu, že väčšina obyvateľstva by ich dnes len horko-t'ažko zaradila medzi národných dejateľov, v 19. storočí patrili medzi najpopulárnejších katolíckych kňazov.

Koncom augusta 2014 sme si pripomenuli 195. výročie narodenia staršieho z nich – Eugena (28. 8. 1819 – 16. 7. 1887), prvorodeného syna zámožného žilinského obchodníka a neskoršieho richtára Františka. Narodil sa do rodiny, kde nevládla chudoba ani hlad, ale majetok a hojnosť dominovali rodinnému krbu. Spolu s piatimi súrodencami vyrastal v poschodovom dome na žilinskom ríniku (dnešnom Mariánskom námestí), kde sa o nich s láskou starala matka Františka, rodená Abudová. Sobášna politika zakladateľov žilinskej rodiny Geromettovcov sa niesla v znamení vyššieho spoločenského statusu. Eugenov otec a starý otec si nevzali ledajaké manželky, ale dcéry významných žilinských mešťanov, zastávajúcich vážene mestské funkcie. Ako talianski prísťahovalci sa ihneď zaradili medzi žilinskú smotánku a zaujali popredné miesto medzi vyššou meštianskou societou. Eugen ako tretia generácia Geromettovcov úplne splynul so slovenským okolím, ale po svojom starom otcovi Petrovi, narodenom ešte v severnom Taliansku, zdedil príznačnú taliansku horkokrvnosť.

Ihravé roky detstva prežil v rodnej Žiline, kde odchodil ľudovú školu a gymnázium vo františkánskom kláštore, kde ho o pár rokov neskôr nasledoval i mladší brat Ján. Katolícky duch rodinného prostredia podnietil mladého Eugena, aby sa vydal na duchovnú službu. Jeho žiadosti uchádzať sa za klerika vyhoveli nitriansky biskup Jozef Vurum, zakladateľ žilinského sirotinca, a odporučil Eugena na filozofické štúdiá do nitrianskeho rímsko-katolíckeho seminára pre výchovu kňazov. Ako sa ukázalo, bola to dobrá voľba a miesto obchodníka mali rodičia radosť z budúceho kňaza. Už počas svojich študijných rokov vynikal obdivuhodnou pamäťou a ako najlepší žiak sa dostal do Pešti ako poslucháč teologických štúdií. V maďarskom ovzduší uhorského veľkomesta nezanevrel na slovenský rod, ale obklopoval sa slovenskými študentmi a usilovne sa venoval čítaniu slovenskej a slovanskej literatúry. Po svojej vysviacke novým nitrianskym biskupom Imrichom Palugyayom v roku 1842 sa vrátil do milovanej Trenčianskej stolice a svoju kaplánsku púť započal v Čadci u veľkého národovca, člena bernolákovského Slovenského učeného tovarišstva, Františka Xavéra Daniša. Čadčiansku faru onedlho vystriedala farnosť Dlhé Pole, kde roku 1843 pôsobil ako kaplán u Juraja Lemeša. Krátko pred Geromettovým príchodom v tom istom roku slúžil u Lemeša i František Tagányi, neskorší turzovský farár, kanonik a matičný dejateľ. Od dlhopoľského stretnutia sa ich osudy neraz stretli v spoločnom zápase za národné práva Slovákov.

Svoje hlavné pôsobisko našiel mladý a slovenským duchom prekypujúci 25-ročný kaplán Eugen Gerometta u veľkobytčianskeho farára Štefana Tvrdého. Do Bytče vstupoval práve v čase, keď evanjelické krídlo slovenského národného hnutia si nachádzalo cestu zmierenia s mladobernolákovcami. Medzi nimi dominoval práve Eugen Gerometta, ktorý ako jeden z prvých katolíkov sa verejne prihlásil za Štúrovu kodifikáciu spisovnej slovenčiny. Uvedomoval si totiž dôležitosť kultúrnej, a teda jazykovej jednoty národného hnutia, ktoré

dlho trpelo konfesijnými prekážkami. Spolu s mladším bratom Jánom, ktorý po vzore Jozefa M. Hurbana prijal prostredné meno Miloslav, sa ihneď zaradili medzi nadšených podporovateľov a aktívnych prispievateľov do *Slovenských národných novín*, *Orla Tatranského* i *Slovenských pohľadov*. Po zriadení slovenského spolku *Tatrin* v roku 1844 bol Gerometta zvolený za jedného z katolíckych členov tohto celonárodného spolku, avšak s jeho osobou sa fyzicky stretávame až na pamätnom štvrtom zasadnutí (sednici) *Tatrina* v Čachticiach v roku 1847 na fare Jozefa Urbanovského, kde došlo k zbrataniu štúrovského a bernolákovského hnutia a k dohode o povýšení štúrovskej slovenčiny na spisovnú reč všetkých Slovákov.

V tom čase začala vychádzať v Hurbanových *Slovenských pohľadoch* séria článkov *Slovanov náklonnosť ku slobode, slovo k potupníkom našim od Eugena Geromettu, katolíckeho kaplána Bytčianskeho*. V tejto pozoruhodnej historicko-filozofickej úvahe obširne v deviatich kapitolách v sedemdesiatich stĺpcoch predstavuje snahy rôznych kmeňov o národnú svojbytnosť za účelom obrany národných práv slovenských. Podľa neho jedine národ majúci túžbu po slobode môže prísť ku kultúrnemu a historickému bytiu. Snahou každého človeka a celého národa je ochrana svojho dobrého mena a dávnej slávy, pričom poukazuje na početných príkladoch z histórie na odvekú túžbu Slovanov, a teda i nešťastných Slovákov, po slobode a duchovnej vzdelanosti.

Za zmienku istotne stojí i príhoda, ako sa dostal bytčiansky kaplán do povedomia. V čase, keď sa venoval písaniu svojej historicko-filozofickej úvahy *Náklonnosť Slovanov*, privítal spolu s tamojším farárom na veľkobytčianskej fare baróna Kellnera. Pri tejto príležitosti usporiadal Štefan Tvrdý na počesť veľaváženého pána veľkú hostinu, avšak neovládajúc reč nemeckú, len slovenskú a latinskú, požiadal svojho kaplána, aby sa prihovril hosťovi svojou vynikajúcou nemčinou. Za prednesený obligátny prípitok strhol na seba Gerometta pozornosť urodzeného pána Kellnera, ktorý mu pri svojom odchode z bytčianskej fary prisľúbil všemožnú pomoc.

Eugen Gerometta mal možnosť zapáčiť sa nielen vrchnosti, ale v čase rúcajúceho sa starého feudálneho poriadku sa stal počas revolučných rokov 1848/49 miláčikom davu. Už ako stoličný poslanec za Trenčiansku stolicu obhajoval v plamenných prejavoch práva a slobody slovenského ľudu, no najväčšmi si získal srdcia bytčianskych farníkov svojou aktívnou účasťou na dvojdňovej slávnosti slobody. Pri príležitosti vyhlásenia marcových zákonných článkov uhorským snemom, sa v Bytči konala veľká oslava nových slobôd, panovníkom ešte nepotvrdených. Dňa 10. apríla 1848 usporiadali Bytčania manifestáciu za slobodu, v ktorej zohrával hlavnú úlohu miestny kaplán Gerometta. Počas tejto sviatočnej chvíle, kedy verejný priestor uchvátili národné symboly (slovenské vlajky a kokardy so slovenskými nápismi oslavujúce slobodu, bratstvo a rovnosť všetkých národov Uhorska), vystúpil Eugen Gerometta ako jeden z hlavných rečníkov. Po všeobecnom zhodnotení nových slobôd prízvukoval dôležitosť materinskej reči ako najlepšieho nástroja vzdelania a potom z druhej strany rínku z vyvýšeného miesta prečítal snemové články, ktoré Bytčanom ten deň doniesla stoličná delegácia. Obyvatelia aplaudovali rečníkovi vo všetkých rečiach a za streľby mažiarov demonštratívne spálili na námestí dereš ako symbol starého feudálneho režimu.

Svoju popularitu sa snažil využiť v nadchádzajúcich poslaneckých voľbách do uhorského snemu, ktoré pripadli na 20. júl. 1848. Jeho zvoleniu však zabránili volebné machinácie počas sčítavania hlasov a roztržka medzi Geromettovými priaznivcami a sympatizantmi šľachtického protikandidáta Bernáta Maršovského. Vyhrotenú situáciu upokojilo až privolané vojsko podžupana Trenčianskej stolice, Pavla Kubicu. Volebné škandály a politické machinácie mali svoju dohru a „priateľa ľudu“ Eugena Geromettu o pár dní obvinili z panslavizmu a rozvracania uhorskej celistvosti. Za nevinným Geromettom stálo v tejto veci jednotne i rímsko-katolícke duchovenstvo Trenčianskej stolice, za čo si vyslúžilo ostrú kritiku veliteľa národnej gardy, Mórica Maršovského. Bytčianskeho kaplána napokon

obvinili z panslavizmu. Na vykonštruované obvinenia svojho politického rivala o údajnom poburovaní ľudu proti integrite Uhorska reagoval žalobou a vehementne sa bránil zákonnými prostriedkami. Pod hrozbou väzenia však musel podobne ako desiatky slovenských národovcov utiecť a jeho azylom sa na krátku dobu stali moravské Karlovice. Koncom augusta, v čase jeho dvadsiatich deviatich narodenín, podal žiadosť na uhorské ministerstvo a žiadal obnovu konania voči jeho osobe za účasti víťazného kandidáta Bernáta Maršovského. Pravdepodobne pod tlakom verejnej mienky došlo v novembri 1848 k rehabilitácii Eugena Geromettu. Za bytčianskym kaplánom stálo niekoľko obcí Trenčianskej stolice a dokonca sám nitriansky biskup Imrich Palugyay intervenoval v tejto veci, pretože nechcel uveriť, že tak obľúbená osoba sa mohla dopustiť vlastizradných činov.

Roky po porážke maďarskej revolúcie sa niesli v znamení pokoja a keď sa Gerometta v roku 1852 dopočul, že v jeho rodisku sa uvoľnilo miesto na tamojšej fare, obrátil sa listom na slávny úrad a obecnosť kráľovského výsadného mesta Žiliny so žiadosťou uchádzať sa o miesto po predošlom farárovi Jánovi Bielekovi. Keďže Žilina disponovala patronátnym právom, teda vlastnou voľbou farára, mešťania si mohli vybrať spomedzi dvoch kandidátov, žilinských rodákov: Eugenom Geromettom a Andrejom Lemešom. Nakoľko však Eugenov otec František bol v roku 1852 zvolený za žilinského richtára (v tejto funkcii pôsobil už v rokoch 1842-47), magistrát zvolil za farára významného národovca Andreja Lemeša. Vtedy si Gerometta spomenul na sľub generála Kellnera a neváhal ho so všetkou skromnosťou poprosiť, či by nemohol obdržať Štefan Tvrdý hodnosť kanonika a on by následne nastúpil na jeho miesto ako nový bytčiansky farár. Táto trufalá žiadosť sa dočkala svetlého konca. Ctený barón Kellner skrze panovníka sprostredkoval pre Geromettovho farára stelum kanonické a u patróna kniežat'a Esterházyho, majiteľa Bytčianskeho panstva, vybavil pre žiadateľa uvoľnené miesto na veľkobytčianskej farnosti.

V čase tohto duchovného pôsobenia sa na pár rokov spisovateľsky odmlčal, a to z prostého dôvodu. Na jednej strane bol po revolučných rokoch pod drobnohľadom svojich neprajníkov a verejnej moci, na strane druhej utrpel v čase, keď mu zomiera blízky priateľ Mikuláš Dohnány, vážny úraz. V roku 1852 ešte ako kaplánovi spadla mu kolmo na hlavu v bytčianskej kolkárni guľa a spôsobila mu silný otras mozgu. Od tejto nešťastnej nehody, ktorá na ňom zanechala trvalé následky, stiahol sa v období Bachovho absolutizmu z verejného diania. Venoval sa skôr duchovnej službe a sociálnym aktivitám v rámci svojej farnosti.

Až nadchádzajúce matičné roky vniesli nový vietor do Geromettovho života. S rokom 1860 sa spája jeho nútený prechod z veľkobytčianskej fary do nového pôsobiska – Nitrianskej Stredy (okres Topoľčany), a to z prostého dôvodu – panslavizmu. Toto čarovné slovíčko, ktoré maďarská štátna moc rada uplatňovala na slovenských národovcov, sa podľa početných biografických lexikónov stalo hlavným dôvodom, prečo Eugen Gerometta musel opustiť miesto, kde požíval veľkú priazeň a úctu od svojich farníkov. Za bezduchou zámenkou panslavizmu sa však skrýval oveľa prozaickejší dôvod. Práve v tom čase prešiel majetok patróna Esterházyho pod správu majetného baróna Leopolda Poppera. A tu padla kosa na kameň, pretože pri segregácii a komasácii cirkevných majetkov sa dostal Popper do sporu s Geromettom. Vplyvný barón udal bytčianskeho farára na cirkevný súd do Nitry pre morálne defekty a po preukázaní Geromettovej viny, tento dostal na výber z troch farností, pričom na vlastnú žiadosť vystriedal v Nitrianskej Strede tamojšieho farára Jozefa Maločaja, ktorý následne prišiel do Veľkej Bytče. I na novom pôsobisku sa aktívne zúčastňoval na slovenskom národnom poli a s jeho menom sa stretávame pri takých príležitostiach ako založenie *Matice slovenskej* v Martine v roku 1863 (bol členom jej právnicko-filologického odboru) a prvého slovenského katolíckeho patronátneho gymnázia v Kláštore pod Znievom v Turčianskej stolici.

Ďaleko od rodného kraja v myšlienkach sa častokrát vracal do rodnej Žiliny, ktorej v roku 1865 venoval samostatnú štúdiu *Miestopis Žiliny*, uverejnenú v Černého *Slovenskej čítanke*. Svoju nehybnú lásku k domovine vyjadril už v mladších rokoch v *Orle Tatranskom*, kde publikoval svoju štúdiu s názvom *Žilina, mesto v hornej Uhorskej, v stolici Trenčjanskej, zo stanoviska dejepisného a právneho považovaná*, v ktorej vyjadril presvedčenie, že Žilinčania sú potomkami germánskeho kmeňa Silingov. Táto hypotéza napriek autorovej erudovanosti a výbornej znalosti archívnych dokumentov, zreorganizovaných Ľudovítom Stárkom počas richtárčenia jeho otca Františka, neobstála ani v podmienkach nárokov súdobej historiografie. Gerometta sa však zaradil medzi prvých žilinských dejepiscov. Oveľa známejším sa stal však syn jeho sestry Františky, Alexander Lombardini, ktorý uverejnil nevydaný latinsky písaný rukopis Ľudovíta Stárka *Historia civitatis Solna*. Svoje nitrianskostredské pôsobenie využíval Gerometta na písanie zväčša teologických článkov pre *Katolícke noviny*, z ktorých za zmienku stojí najmä jeho reflexia na závery I. vatikánskeho koncilu (článok *O neomylnosti rímskeho Pápeža*, v ktorom objasňuje dogmu o zvrchovanosti, neomylnosti rímskeho biskupa v otázke morálky a viery). Posledné roky Geromettovho života v Nitrianskej Strede pripomínajú vyhárajúcu sviecu jeho národného angažovania sa. Podlomené zdravie a opakujúce sa závraty, triaška rúk mu nedovoľovali aktívnejšie vstupovať do arény národných zápasov. I svoje články pre *Katolícke noviny* zväčša diktoval svojmu najmladšiemu bratovi Jánovi, ktorý najmä v matičných rokoch prebral po bratovi štafetu národného obrancu Slovákov.

Koncom júla 1887 obletel viaceré slovenské noviny smútočný chýr: vo veku 68 rokov života svojho navždy opustil farníkov ich obľúbený kňaz Eugen Gerometta. Zomrel 16. júla a pochovaný bol v Nitrianskej Strede dňa 18. júla 1887. Pohrebu sa zúčastnilo množstvo smútiacich ľudí a na druhý deň po pohrebe zasypali farníci jeho hrob kvietím. Pomník z červeného mramoru mu dal postaviť jeho brat Ján, veľkolovčiansky farár.

Cítíme za potrebné aspoň prostredníctvom blížiaceho sa jubilea vzkriesiť život a dielo jedinca, ktorého Ľudovít Štúr vo svojej korešpondencii nazýva „náš drahý Gerometta“. Napriek tomu, že po vyše sto rokoch zmizol z historickej pamäti Slovákov, právom patrí do panteónu významných slovenských národovcov spolu so Štúrom, Hurbanom a Hodžom a mnohými inými zabudnutými velikánmi obdobia formovania moderného slovenského národa.